

Rymdens cowboys. George Lucas Star Wars filmer axlade westernfilmernas uppgift, att lära ut myter och moral. På bilden Mark Hamill, Carrie Fischer och Harrison Ford i den första filmen.

Överdådigt – men inget mästerverk

George Lucas uppföljare är inget mästerverk. Men överdådet i effekter kompenseras och Erik Hedling återfinner många kära barn. Återanvändning är parollen också i filmindustrin.

Så var den då här, filmen som förväntas sopa mattan med alla andra vad gäller klirr i biografkassorna. Det handlar naturligtvis om George Lucas *Star Wars: Episod I – Det mörka hotet*. Och delvis har väl förväntningarna infriats i och med att filmen redan före Europa-premiären parkerat sig som nummer tre på listan avseende intjänade pengar (efter *Titanic* och original-*Star Wars* från 1977 som efter nypremiären för ett par år sedan tog klivet upp bland de allra främsta).

Uppföljaren är inget mästerverk och som berättelse klart sämre än föregångarna i den världsberömda trilogin. I denna nya film förs vi tillbaka i tiden till sagans upprinnelse. Vi får följa hur Jedi-riddarna Qui-Gon Jinn och Obi-Wan Kenobi finner den unge Anakin Skywalker och tar sig an honom som lärling. Så småningom blir som bekant Anakin far till trilogins hjälte, Luke Skywalker, och förvandlas – sedan han övergått till mörkrets sida – till ärkeskurken Darth Vader.

Trots att en stor del av den brittiska skådespelarelinen rekryterats förmar inte berättelsen lyfta. Liam Neeson är trög och förutsägbar som den förnumstige Qui-Gon Jinn och den potentiellt geniale cockneyspefågeln Ewan McGregor är direkt malplacerad som den unge Obi-Wan Kenobi (i trilogin spelas Obi Wan av Alec Guinness, en skådespelare med helt annan diktning och scennärvaro).

Ett undantag är den habile karaktärsaktören Ian McDiarmid – specialist på maliciösa auktoritetsfigurer, inte minst som kejsare i en av de tidigare Star

Wars-filmerna – som den självode senator Palpatine.

Pernilla Augusts svenska fans kan konstatera att hon knappast gör bort sig i detta namnkunniga sällskap.

Återvunna klassiker

Om historien och skådespelariet är av begränsat intresse, så finns dock kompensation i form av bländande arkitektur och hisnande specialeffekter. Det är ju stilen som säljer. En viktig del av denna övergripande design är mängden av lån från andra klassiska filmer, syftande till att få åskådarna att känna igen sig (igenkännandet är en central psykologisk faktor för vår njutning).

Den filmiska värld som framförallt åberopas – förutom tidigare Star Wars-filmer – är 50- och 60-talets megablockbusters, de gigantiska produktioner i Cinemascope som misslyckades med att konkurrera ut TV:n som audiovisuell

berättelsemedium.

En lång sekvens i *Det mörka hotet* kopierar tämligen troget den berömda stridsvagnskapplöpningen från William Wylers antikepos *Ben Hur* (1959).

Den förvandlas till en kapplöpning i ett slags rymdracerbilar med den unge Anakin i centrum. Det mesta från förlagan finns med: den skränande publiken, fuskat bland de tävlande och de spektakulära krascherna. Man kan vara tacksam för datorernas illusionsmakeri, i *Ben Hur* regisserades kapplöpningen av den legendariske stuntspecialisten Yakima Canutt och ändå dog ett antal stuntmän.

I det stora slaget upprepas Stanley Kubricks gamla trick med eldbollar som rullas ner för kullarna mot motståndarna – *Spartacus* (1960). Och visst är Qui-Gon Jinn rysligt lik Peter O'Toole i David Leans *Lawrence av Arabien* (1962) när han saktat lunkar in mot ökenstaden på planeten Tatooine ridande på en lätt maskerad kamel. Natalie Portman duplicerar som drottning Amidala Elisabeth

Taylor's uppenbarelse i Joseph Mankiewicz *Cleopatra* (1963).

Till allusionskontot kan man naturligtvis också hänföra hela konceptet med Jedi-riddare, vars kostymering inlånats från Kurosawas bevingade samurajfilmer, kompletta med lasersamurajsvärd och Toshiro Mifune-frisyrrer (att Lucas lånade sin ikonografi, sitt bildspråk, från Kurosawas äventyrs-klassiker *The Hidden Fortress* (1959) är inte någon hemlighet).

Och slutets fäktningssupervisning mellan de brittiska Shakespeare-specialisterna – McGregor som Obi-Wan Kenobi och Ray Parks (förvisso ingen aktör, utan just kampsportsspecialist) som den onde Darth Maul – är onekligen spektakulär, men mäter sig näppeligen med Mifune och Tatsuya Nakadai i Kurosawa-klassikern *Livvakten* (1961). Och vi möter förstås den i science fiction-film alltså närliggande *Metropolis* (1926), få framtidsstäder har konstruerats utan Fritz Langs klassiska dystopi framför ögonen.

Historisk händelse

Förutom lånen är det intressant att se hur filmen konstrueras för att få genomslag i alla befolkningsgrupper. Den amerikanska multietniciteten går igen i alla de typer av varelser som presenteras. *Star Wars* har anklagats för stereotypisering, som när det gäller den kroknästa mangelaren Watto, enligt lobbyister ett midporträtt av schackkrarjuden. Tja, det är ju möjligt. Mer anslående är porträttet av Jar Jar Binks och gunga-folket, ett slags omiskänliga "blattar" med ghettoiserat språk och rapartad framtoning.

Så trots allt är *Star Wars* en historisk händelse som säger långt mer om vår tid än vad som kan utrönas i en anmälan.

Tårdrypande. Anakin (Jake Lloyd) tar farväl av mamma Shmi (Pernilla August).